

en el posicionamiento en determinados debates.

Además de analizar los procesos de reconocimiento artístico, y, por tanto, de tratarse de un libro cuya aportación se inscribe dentro del campo de la sociología del arte, *Arte y reputación* también invita al historiador del arte a reflexionar y sopesar en qué medida puede ser objetivo en sus planteamientos, hasta qué punto está libre de ideas preconcebidas, de cánones interpretativos generalmente aceptados o de la visión derivada de los criterios artísticos imperantes en el periodo que le ha tocado vivir. Todo ello sin olvidar otros aspectos que también pueden condicionar en cierta manera el discurso de los especialistas, como los enfoques teóricos y metodológicos aplicados, las particulares ambiciones e intereses profesionales, la capacidad de convicción propia o de terceros o su propia ideología política. El libro nos invita a la autocrítica, al sano ejercicio de ponernos de puntillas para mirar por encima de las tapias que, voluntaria o involuntariamente, nosotros mismos nos construimos. En consecuencia, *Arte y reputación* trata también de la sociología de la historia del arte, un enfoque que, para los profesionales de la disciplina, pone de relieve aspectos fundamentales de indudable interés y que bien merecen una reflexión, tanto individual como colectiva.

Juan Antonio Olañeta Molina
Amigos del Románico
info_wwwclastro@yahoo.es



ALEIX CORT

Història de Reus a través del ball: del vals al swing

Centre de Lectura de Reus,
Reus, 2011.

Balls i històries de Reus

Història de Reus a través del ball és un llibre sobre l'esdevenir d'una ciutat dins la Catalunya contemporània que, a través d'una investigació acurada sobre la recepció de les diferents modalitats de ball i dels espectacles afins, ens apropa dins d'un context precís a les coordenades històriques que els van veure germinar i desenvolupar-se. D'aquesta obra interessa, en primer terme, el discurs, la hipòtesi de partida i la capacitat de l'autor per encadenar dues seqüències temàtiques d'ordre i abast diferents, ball i història d'una ciutat, en un relat integrador. Dos plans de lectura amb objectes d'atenció distints, que seran relacionats per intentar descriure la complexitat d'un fenomen concret, el ball, objectiu genuí del llibre, sense perdre de

vista el sentit del context que l'explica i dels contextos i fets que el ball pot ajudar a explicar. No es tracta, doncs, ni de fer una història convencional dels balls i les seves variants en els segles XIX i XX, ni tampoc d'explicar la història de la ciutat a manera de presentació del tema central, sinó d'assolir una lectura més completa que faci del fet de ballar un ancoratge que ens acosti a altres dimensions de la història, social, política, religiosa, cultural i artística, en aquest cas, de Reus. No em sembla una ambició que hagi de ser aliena a l'estudi de qualsevol altra art, quan advertim que la història participa de l'espectacle i que, des de l'espectacle de l'art i la creació artística, des de la representació i la creativitat, també es fa la història. Tanmateix l'originalitat, diríem, la innovació, radica aquí en les dimensions integradores de l'explicació i en un punt de vista atípic que capitalitza un element que es podria considerar històricament secundari per fer-lo sobresortir com un component no gratuït, important, que ajuda a emmarcar i entendre, des d'una òptica diferent, tot un seguit de fets valorats, generalment, com a molt més transcendents i seriosos. Aquest propòsit queda clar des de la introducció i és per aquí, per les implicacions que pot tenir aquest punt de vista insòlit, que, quan ens acostem als fets artístics, la proposta (o aposta) del llibre d'Aleix Cort ens atrau i ens permet plantejar tot un seguit de noves qüestions.

Abans d'apropar-nos als nombrosos escenaris vinculats a l'oci i

a l'espectacle, als envelats i als salons, sempre sobre un fons obert a la vida en general, cal valorar l'elecció de la ciutat, Reus, aquella que un dia va fer equip amb Londres i amb París, dins d'un marc més ampli que porta a la recerca de tot el que passava al seu entorn i més enllà. Del brillant passat de la vila, ens ha quedat la frase: Reus, París, Londres, ja ho sabem, una frase que, segons diuen alguns, va lligada a l'aiguarent i a la florida vuitcentista de la ciutat, però que cal vestir i analitzar dins de les possibilitats de la Catalunya de l'època, on va tenir el paper de segon centre urbà del país. L'altra qüestió fonamental és la història, en una dimensió que, d'entrada, se'ns proposa local (història de Reus), però que obliga a tenir una mirada oberta a Europa i al món, al continent, és clar, però també a les influències arribades de Cuba i d'ultramar.

Més enllà de no ser reusenca i no ser balladora, sigui dit de passada, dos fets que em podrien allunyar d'un llibre com aquest, quan l'univers que es recrea es carrega d'una nova dimensió, que toca de ple la història de l'art, tot pot quedar superat. Reus i el ball seran els continguts que ens portaran, a través del temps i de l'espai, després d'alguns preliminars, del vals al swing, passant pel foxtrot, la milonga i el tango, la rumba, i moltes altres modalitats i variants, la llista completa de les quals seria llarga de fer, per veure néixer un seguit d'accions en pro del ball, convenientment anunciades i contextualitzades en els mitjans i les

publicacions de cadascuna de les èpoques tractades. La importància de la ciutat s'agermana amb l'actualitat del que hi arriba puntualment, inclosos evidentment els ritmes ballables. Tot un seguit de valors gràfics, associats també als estils de la indumentària, s'alien a l'activitat triada com a eix d'aquesta i d'altres històries que cal encadenar des del principi al fet musical, de manera que haurèm de parlar, perquè escau, d'història global de les arts i, en particular, de la història del ball com un tema integrat en el camp dels estudis de la història de l'art.

El viatge pels ritmes que havien de configurar el jazz, en barrejar música europea i africana, de pas pel món americà, ens porten també a alguns dels passatges que Alejo Carpentier va dedicar a la música a Cuba, als *chuchumbé* i altres balls considerats lascius, per retrobar-nos tant amb els topants com amb els atractius de la seva escassa moderació. Aleix Cort s'interessa per aquestes vessants del tema, per les derivades morals i sociològiques en la implantació de determinades formes de ball, i pels seus efectes, pels alts i baixos en les celebracions, condicionades sovint pels fets històrics, per les mirades diversificades amb què havien de ser rebudes i adaptades aquestes i altres novetats, i ho aplica i analitza acolorit pel que es diu i es fa en els ambients reusencs. Inicia una lectura en què la idea de la història apareix com a substantiu a ponderar davant d'unes activitats que adquiriran diferents graus de popularitat i que, en dife-

rent nivell, seran presents entre els interessos, preocupacions i aficions dels substrats socials més conservadors, però també dels que representen els més lliberals i agosarats i, fins i tot, revolucionaris.

Els que no som de Reus ens podríem desorientar fàcilment davant de l'allau d'informació sobre uns locals, carrers i entitats que ens sorprenen per la seva quantitat i intensa activitat. Tanmateix l'itinerari a resseguir permet imaginar allò que en distinta mesura podia passar en altres llocs, i ens allibera de l'esperit local, en pro d'una visió àmplia d'una activitat que, unida al fet musical, sobresurt per tenir una dimensió artística pròpia al mateix temps que denota els seus lligams amb determinats escenaris arquitectònics i amb les altres arts. Partint de les festes i festivitats s'imposa el recorregut minuciós per espais polivalents o per aquells, prou connotats o específics, que també acollien els balls. Des de les escoles i sales de ball fins als bars i els cafès, els teatres i casinos, haurèm d'arribar-nos fins als carrers i les places de la ciutat. En tots els casos, el ball entronca amb un món que cerca trencar amb la rutina quotidiana, sigui per Carnaval o per Corpus, per festa major, per la Mare de Déu d'Agost o per Cap d'Any. Pot servir com a entreteniment per oblidar realitats poc engrescadores, siguin de l'ordre que siguin, però també és una plataforma en què el poder, els interessos, les estratègies i els pactes socials es fan ben visibles.

Plantejades així les coses, visites les circumstàncies particulars

de Reus i tot el que envolta la matèria, és interessant advertir la importància del Carnaval i dels balls de disfresses. Amb unes fondes arrels, analitzades en el text clàssic de Jacques Heers, *Fêtes de fous et carnivals*, el carnaval modern es desvincula de manera progressiva dels seus orígens medievals però manté la seva dinàmica trencadora de les convencions, que el farà objecte de prohibicions i censures. Tot i així, el ball de màscares, que serà una constant estimable al llarg del segle XIX i les primeres dècades del segle XX, és analitzat en el llibre en un capítol propi, il·lustrat per les targetes, entrades, invitacions, programes de ball o cartells que va generar l'esdeveniment, a més d'algunes fotografies que destaquen l'espectacle anomenat de les «Danses» a la plaça del Mercadal. Després hi haurà espai per al Corpus, per a les festes dels barris, per a Sant Joan, per a la festa major de Sant Pere i per a moltes altres.

Tant el mètode com el contingut del llibre adquireixen una orientació interessant que, a l'inici, no em semblava mancada de perills. El fet és, però, que la lleugeresa elegant de l'escrit ens porta fins al final del llibre amb facilitat, malgrat les prevencions inicials sobre les possibles determinacions en l'anàlisi històrica. Aquesta facilitat no és fruit d'una escassa profunditat, sinó de l'exigència que guia l'autor d'un capítol a l'altre, i que no li fa perdre de vista els objectius, emmarcats per un discurs que cerca la claredat i una estructura ben definida per a cadascun

dels seus segments. Res no sembla escapar a aquesta voluntat que, al mateix temps, incorpora múltiples citacions, extretes dels textos contemporanis, i informació precisa sobre cada forma i presència del ball a la ciutat. Unes formes que evolucionen o romanen davant dels nostres ulls, lligades a un seguit d'interpretacions necessàries i, sobretot, a uns contextos peculiars, uns fets i uns personatges. Recordem que el llibre ens transportarà del vals al swing, tenint en compte que el vals suposa ja canvis molt importants en la dinàmica dels balls per parelles, que passen a ser, amb l'abraçada necessària dels dos balladors, balls de parella.

De les danses més encartonades i els balls més majestàtics veurem com s'arriba a l'evolució radical de les maneres europees dels segles precedents. Moltes coses més es replantegen quan compareix el xarleston i es dona a conèixer Joséphine Baker, que es convertirà, des de Nova York i, sobretot, des de París, en la gran representant de les seves versions més seguides, extremades i espectaculars. Mentrestant, però, la història es complica: Reus ja no és el que era, encara que estigui farcida de teatres, ateneus, casinos, cercles i liceus, fonents i tota mena de centres i d'associacions que afavoriran l'esbarjo, la cultura i els balls. La importància d'aquestes institucions queda perfectament reflectida i es descriu en funció de la parcel·la social que representava cada entitat i a la qual servia. A partir d'aquí també es repassen els boleros i es desem-

boca en la que aviat podrà ser anomenada *era del swing*.

No es pot menystenir l'esforç de documentació i la innegable erudició que conté aquest treball, però tampoc puc evitar pensar que s'haurien agraït unes quantes notes per descarregar el text d'una part de les citacions i facilitar la presentació articulada de les referències bibliogràfiques a peu de pàgina. Un seguiment que, malgrat tot, la redacció facilita i compensa amb un annex bibliogràfic al final del llibre. L'enyorança de les notes em portaria a fer una consideració sobre els diversos formats que permet la tasca realitzada, que s'intueix prou flexible com per consentir més d'una aplicació i adaptació i, com és òbvi, més d'una lectura. Una manera ben viable de redimensionar el contingut, que aplega una quantitat considerable de materials inèdits o poc freqüentats i que sobresurten també, molt positivament, a través de les il·lustracions.

Per damunt de la voluntat acadèmica que sovint sembla crear problemes als editors, o de la voluntat de difusió, m'han interessat altres cares d'un treball que té una densa segona part on podem assistir, programa en mà, als balls que es prodigaren en els diferents centres o destacar casos com el dels «Jardines del Euterpe» amb intervencions, en la seva creació, del pintor Josep Tapiró i d'altres personalitats del moment. En aquesta segona part trobem diversos capítols dedicats a teatres, cafès i cinemes de la ciutat, on gaudir de tota mena d'espectacles vinculats

al ball, des de la sarsuela i les varietats fins a la revista, al music-hall o al cabaret. Potser m'hauria complagut que alguns aspectes del que s'ha explicat a la primera part es poguessin articular més directament amb els de la segona. Això no m'impedeix considerar la dificultat de la tasca i valorar en el llibre d'Aleix Cort més d'un repte, que l'obliga a fer-se càrrec d'un munt de coordenades destacades, que, a partir de la seva intenció de sumar realitats històriques de complexitat innegable, afegeix a l'esforç d'oferir-nos gran quantitat d'informació sobre el tema específic: el ball, les seves tipologies i els seus indrets, sobre les seves arrels generals, la seva realitat primigènica i la seva evolució en el temps, per donar a conèixer les seves derivades en un context concret, que s'anirà perfilant en funció de les particularitats de la ciutat triada.

A remolc de la complexitat que es genera en la història, un pou insondable de variables infinites i interpretacions heterogènies i interessades de grans i petites coses, cal al·ludir a dues vessants més del tema, que són atractives i suggeridores però sobretot necessàries en el llibre. La primera d'aquestes vessants rau en el fet que no s'hagi eludit la mirada *subjectiva* que fa brollar, en alguns paràgrafs, un cop objectivada, alguns dels comentaris més acolorits, personals i emotius. Un fenomen destacable que té conseqüències, es parli sobre el vals, el cancan, el tango, el xarleston o sobre qualsevol de les múltiples formes de ball, que són tema es-

sencial del llibre. La segona qüestió contemplaria justament aquestes conseqüències. Es tracta de valorar alguns dels fragments que tenen una especial capacitat per captivar el nostre interès i deturar-nos en passatges en què el registre emprat és diferent i en què, potser per una estona, s'oblida la necessitat primera de fer una informada història de Reus en el món. En aquests casos, el *tempo* també es transforma, es fa més lent i més reflexiu, es demostra la capacitat per valorar les dades concretes, ja sigui sobre les dades històriques, els balls, els seus escenaris, o el que ens diuen els comentaristes del moment. En aquests passatges és possible retenir les principals conclusions de la investigació i algunes de les noves vies d'estudi que compareixen en l'horitzó. Són importants les diverses formulacions sobre l'expressió del moviment convertit en ritme i harmonies, en variacions i cadències diverses, que articulen desplaçaments enraonats sobre un fons musical. Abordem un terreny d'anàlisi imprescindible que complementen les dimensions visuals, estilístiques, plàstiques, formals i significatives de cadascun d'aquests ritmes, justificats per la sonoritat que dibuixen i sobre la qual s'estructuren o es reestructuren al pas dels temps i les generacions. Quan aquests episodis complexos s'articulen sobre el seu rerefons, quan el subordinen fins a dominar la situació i imposar les seves lleis, l'assaig genera les seves millors aportacions.

El viatge a fer no ens estalvia, però, l'itinerari per capes múlti-

ples sobreposades que compelen a descobrir les dinàmiques de les diverses institucions i associacions organitzadores, les anècdotes, les festes més celebrades i els locals, vells i nous, tot el que formava part de l'embolcall general, i uns escenaris que també ens deixaran veure els balls com una activitat directament vinculada a les modes en el vestir. Més enllà de la indumentària i dels moviments que aquesta facilita o dificulta, els vestits associats a les formes de l'arquitectura, dels edificis construïts, fan que un tema així pugui esdevenir curiós i prou espectacular quan pensem, per exemple, en les modalitats ballables i en els recursos de certs vestuaris dels anys vint, configurats en plena dècada déco. Siguin unes o altres les formes, les del Modernisme o les de l'art déco i altres, la qüestió és que es transformen i que la moda es fa còmplice del ball al mateix temps que el ball és el seu valedor. La vestimenta troba en les festes i els balls un magnífic aparador que serà analitzat en el darrer gran apartat del llibre, força més curt que els anteriors, i que sembla exigir a crits una continuació dedicada, potser, a altres aspectes formals i artístics associats al fet de ballar.

El llibre que tenim a les mans ens revela una mirada desperta i, fins a cert punt, dentada, que ens permet retrobar els temes a mesura que anem avançant. Aquesta mirada s'enriqueix quan l'autor sobrevola les citacions i les informacions que ha aplegat i troba el nexse més directe amb la seva prò-

pia experiència com a ballador i director d'espectacles. Aleshores és quan l'obra adquireix més sentit com a història d'una ciutat a través dels seus balls, dels escenaris i els teatres en què aquests s'esdevenen i de les vides dels seus protagonistes, artífexs o pacients d'una història que es desencadena sense poder prescindir de la vida quotidiana, de les festes, de les anècdotes, del dolor i el goig que ens acompanyen del naixement a la mort. Per tant, a partir d'aquí podem retrobar també altres escenaris.

Les intencions semblen clares: cal donar al ball un sentit històric i veure com la història circula entre balls i envelats de tota mena, amb anècdotes i mirades, aquelles que poden tenir un abans i un després, sense desfer-se del tot dels seus rituals, d'un cert cerimonial associat, que té les seves normes, ramificacions i hibridacions, sense allunyar-se de les intencions d'una societat jerarquitzada, convencional, tendenciosa i, sovint, egoista, que, tanmateix, troba en l'art una justificació i una expressió de la seva manera de ser i, de tant en tant, també una manera d'alliberar-se del passat o de deixar enreure una part de la tradició. Una manera, potser, d'oblidar els encarcaments atribuïts a herències i compromisos anteriors, en la qual el ball s'insereix per crear nous aparadors, noves modes i noves tradicions, o per associar-se a les ja existents. Per tant, encara que no calgui donar prioritat en aquest treball a la quantitat important de dades aplegades, ben

dignes de figurar en una tesi doctoral, sabem que s'han d'haver atresorat per arribar a unes conclusions. Tot sembla sorgir d'una estimació sincera per la matèria que, en conjunt, no entendriem en el molt valor que té si la deixéssim al marge d'una pràctica i una experiència personal en els terrenys abordats. En concloure, hem de trobar a faltar, però, els capítols específics sobre la relació del ball amb les altres arts. La raó es troba en l'extensió i el format previstos per a un llibre que és només la primera part d'una obra més extensa, que s'haurà de completar en una segona part encara pendent.

L'edició del llibre, amb la participació de Cori Pedrola per a les fotografies i el disseny gràfic, s'ajusta al text de forma sistemàtica i exigent, amb sensibilitat i coneixement de causa. No és tampoc debades que l'autor ha treballat en la tasca de selecció i maquetació de les imatges i en el disseny global. Es tracta d'un nou aspecte positiu, que afavoreix un resultat final en què, com ja he remarcat, les fotografies són un complement significatiu i potent de l'obra escrita. Algunes de les il·lustracions potser s'haurien pogut veure més grans, però aquest fet, determinat potser per la qualitat dels originals o per l'espai disponible, no treu valor ni a la tasca realitzada ni a una documentació visual impressionant, tractada amb rigor, que demostra l'ambició posada en el treball i la riquesa dels materials aplegats. En definitiva, el llibre d'Aleix Cort ens garanteix una posada al dia sobre el ball i el con-

junt complex de temes que l'envolten, des d'una òptica atractiva, que no és local ni en la seva ambició ni en la seva òptica, tot i que ens acosta, en efecte, a una singular i molt moguda «Història de Reus».

Rosa Alcoy
Universitat de Barcelona
rosaalcoy@ub.edu